

# DÄRFÖR ÄR VI FEMINISTER!

STUDIEHANDLEDNING TILL VÄNSTERPARTIETS FEMINISTISKA PLATTFORM



*“I Sverige har kvinnor alla formella rättigheter och vi är ett jämställt land... Trots det är det männen som har den avgörande makten på alla nivåer. Jämställdhet är ett könsneutralt begrepp som faktiskt inte säger något om maktförhållandena mellan könen. ”*

## VÄNSTERPARTIET

Studiehandledning till Vänsterpartiets feministiska plattform. Utarbetat av Hediye Güzel, Ida Legnemark, Ingrid Burman, Irja Lindroth och Marianne Ericsson

PRODUKTION  
Vänsterpartiet  
Produktionsår 2011

KONTAKT  
Presstjänsten:  
070-620 00 64

**DÄRFÖR ÄR VI  
FEMINISTER!**

# INNEHÅLL TILL ”DÄRFÖR ÄR VI FEMINISTER!”

|  |             |
|--|-------------|
| <b>MARXISM, PATRIARKAT OCH FEMINISM</b>              | <b>2.6</b>  |
| “KLASSISK MARXISM“ OCH PARTIHISTORIA                 | 6           |
| VAD ÄR PATRIARKATET?                                 | 7           |
| VAD ÄR FEMINISM?                                     | 8           |
| FEMINISMEN SOM TEORI, IDEOLOGI OCH RÖRELSE           | 8           |
| VARFÖR BEHÖVS EN SÄRSKILD KVINNOKAMP?                | 9           |
| <b>KÖNSMAKTSPERSPEKTIV - JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV</b> | <b>3.10</b> |
| VAD GER MAKT?  | 10          |
| JÄMSTÄLLDHETSBEGREPPETS BEGRÄNSNINGAR                | 10          |
| SKILJ PÅ MÅL OCH REDSKAP                             | 10          |
| MOTSTÅNDET MOT FEMINISMEN                            | 11          |
| <b>KVINNOR, ARBETE, VÄLFÄRD</b>                      | <b>4.13</b> |
| VÄLFÄRD  | 13          |
| KORT HISTORIK  | 13          |
| VAD HAR HÄNT?  | 13          |
| ARBETSMARKNADEN                                      | 14          |
| FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN                                 | 14          |
| <b>SEXUALITET, KÖN OCH MAKT</b>                      | <b>5.16</b> |
| HEDERSVÅLD OCH HEDERSFÖRTRYCK                        | 16          |
| <b>FEMINISM I ETT GLOBALT PERSPEKTIV</b>             | <b>6.18</b> |
| KVINNOR I VÄPNADE KONFLIKTER                         | 19          |
| ASYLSKÄL OCH PAPPERSLÖSA                             | 19          |
| <b>MER LÄS- OCH FILMTIPS</b>                         | <b>7.21</b> |
| BÖCKER   | 21          |
| FILMER   | 21          |
| <b>ORDFÖRKLARINGAR</b>                               | <b>8.22</b> |

# FÖRORD TILL ”DÄRFÖR ÄR VI FEMINISTER!”

**Den feministiska rörelsen och de feministiska teorierna är många. Alla feminister är ense om att en förändring måste ske i samhället. Men vilken förändring, varför och hur?**

I Sverige har kvinnor alla formella rättigheter och vi är ett jämställt land.. Trots det är det männen som har den avgörande makten på alla nivåer. Jämställdhet är ett könsneutralt begrepp som faktiskt inte säger något om maktförhållandena mellan könen.

Vår feministiska plattform och vårt nya studieprogram är viktiga verktyg för att öka kunskapen om vår politik och bidra till intressanta diskussioner. Kön och klass är för oss två likvärdiga perspektiv som ska användas på alla områden och alla nivåer där partiet verkar. Att arbeta med feminism och jämställdhetspolitik på alla nivåer innebär studier och ett internfeministiskt arbete.

Vår uppgift är att vara synliggörare, initiativtagare och pådrivare i den feministiska debatten!

Lärandet är också länken mellan individuell förändring och organisationsförändring. Vi har alla ett behov av att känna oss stolta över vårt arbete, att nå mål, få erkännande, känna oss styrkta inför krävande situationer. Formerna och metoderna för hur lärandet sker spelar egentligen mindre roll.

Välkomna till Därför är vi feminister!  
*Marianne Ericsson och Ida Legnemark*

# MARXISM, PATRIARKAT OCH FEMINISM

## HANDEDNING TILL AVSNITTET PATRIARKATET OCH FEMINISMEN

### ”Klassisk marxism” och partihistoria

Kongressen 1996 beslutade att Vänsterpartiet också är ett feministiskt parti. Vägen fram till det beslutet har inte varit spikrak.

Inom vänstern, liksom inom arbetarrörelsen i stort, har det varit svårt att acceptera att det finns ett system av kvinnoförtryck som inte bara är en biprodukt av kapitalismen, utan ett självständigt politiskt maktsystem som inte låter sig avskaffas genom att man inför socialism. Ett system som naturligtvis påverkas av det ekonomiska system vi lever i, men som i grunden har en egen materiell bas, reproduktionen. För att vi bättre ska förstå de diskussioner som än idag förs inom vänstern och inom Vänsterpartiet om vilken relation klass och kön ska ha till varandra måste vi gå tillbaka till rötterna, till den marxistiska traditionen.

Ett citat av Clara Zetkin från ett anförande 1889 kan illustrera dessa svårigheter att acceptera feministiska tankegångar som funnits inom vänstern:

”(...) vi erkänner inte någon särskild kvinnofråga – ja vi erkänner inte någon speciell arbeterskefråga! (...) Kvinnans, liksom hela mänsklighetens emancipation kommer uteslutande att bero på arbetets frigörelse från kapitalet. Endast i det socialistiska samhället kommer kvinnorna liksom arbetarna i full besittning av sina rättigheter.”

Det ska understrykas att det inte finns någon anledning att moralisera över Clara Zetkin, som ju faktiskt stred för kvinnors rätt till lönearbete, inte helt vanligt vid denna tid, eller över att Marx i sitt arbete inte täckte in det ena eller det andra. Problemet var, att det inte gick att vidareutveckla marxismen och komma ifrån dess svagheter, eller komma vidare i andra tankebanor, eftersom marxismen gjordes till dogm för stora delar av vänstern. Därför är det snarare efterföljarna, inte Marx, som ska anklagas för att ha osynliggjort könskonflikten. Att erkänna att marxismen, trots sin stora aktualitet, inte har svaren på allt, har varit svårsmält för många inom vänstern.

Feminister hävdar att vi lever i ett manssamhälle där kvin-

nor diskrimineras på grund av kön. Manssamhället, eller snarare patriarkatet, definieras som ett system av sociala relationer mellan män, som bygger på mäns kontroll av kvinnors liv, arbete, utbildning, egendom och sexualitet. Mannen betraktas som norm, kvinnan som avvikelse. Heidi Hartmann (se lästips) definierar patriarkatet ”som en uppsättning sociala relationer mellan män som har en materiell bas och som trots sin hierarkiska karaktär upprätthåller eller skapar ett ömsesidigt beroende och en solidaritet mellan männen, som gör det möjligt för dem att behärska kvinnorna.”

Vänsterfeminister påstår alltså, att detta manssamhälle, eller patriarkat, har en egen materiell bas, som inte är produktionen utan reproduktionen. Det är därmed lika viktigt att analysera patriarkatet som att analysera klassamhället för att förstå hela samhället och drivkrafterna i historiens utveckling. Definitionen av Friedrich Engels, som i Familjens, privategendomens och statens ursprung, skriver följande:

”Enligt den materialistiska historieuppfattningen är det i sista hand bestämmande momentet i historien: produktionen och reproduktionen av det omedelbara livet. Men denna återigen är av dubbel natur. Å ena sidan frambringandet av existensmedel, av näringsmedel, kläder, bostad och de därtill erforderliga verktygen. Å andra sidan frambringandet av själva människorna, släktets fortplantning. De samhällsliga institutioner, under vilka människorna i en bestämd historisk epok och i ett bestämt land lever, betingas av båda slagen av produktion: av å ena sidan arbetets, å andra sidan familjens utvecklingsstadium.”

För Engels och de tidiga kommunisterna var det kvinnors medverkan i arbetskraften som var nyckeln till deras frigörelse. Kapitalet och privategendomen var orsaken till det särskilda förtrycket av kvinnorna på samma sätt som kapitalet är orsaken till förtrycket av arbetarna i allmänhet.

Vad har då de klassiska marxistiska begreppen för begränsningar när det gäller att förklara kvinnors un-

derordning? Marxismen menar att människors sätt att producera sina livsförnödenheter måste betraktas som utvecklingen och historiens drivkrafter. Det är inte fel när man ska studera klassamhället, men fungerar inte när man ska studera patriarkatet.

Produktionskrafterna och deras utveckling är ett centralt begrepp i den marxistiska teorin. Marx ser det som nyckeln till den historiska utvecklingen. I denna process är reproduktionen och könen villkor ovidkommande.

Ett annat centralt inslag i den marxistiska teorin är mervärdeteorin. Kampen om mervärdet går som en röd tråd genom kapitalismens historia. Två fientliga klasser, å ena sidan företagarna som har intresse av att öka mervärdet så mycket som möjligt, och å andra sidan lönearbetarna, som har intresse av att öka lönen så mycket som möjligt, står mot varandra i denna kamp. Men varför kvinnor är underordnade som kön i praktiskt taget alla samhällen, hur arbetsdelningen mellan könen uppstår, det obetalda arbetets roll o.s.v., förklaras inte i den marxistiska teorin.

Det är dock viktigt att understryka att Marx:s materialistiska historieuppfattning är central för vänsterns feminister då den utgår från att ojämlika maktrelationer och förtryck är produkter av historien och därmed samhällsligt betingade. Det innebär ju att dessa maktrelationer är ständigt föränderliga och möjliga att upphäva. Människan är en social, aktiv och medveten varelse, som skapar och upprätthåller eller förändrar sina livsvillkor, men som också formas av dessa livsvillkor. Varje människa och varje generation föds in i ett redan existerande samhälle, till mer eller mindre fasta ekonomiska, politiska och kulturella strukturer. Vi blir till i dessa strukturer och formas av dem. För de är ju inget annat än resultatet av tidigare generationers liv och arbete. Det finns alltså en spänning eller relation mellan medveten handling och tvingande omständigheter.

Det var ur behovet att hitta andra modeller för att studera klassamhället och bättre kunna förstå maktförhållandena mellan könen som dagens feminism formades som en

viktig del av vänsterns ideologi. Om vi studerar Vänsterpartiets program genom årens lopp kommer vi att finna hur Vänsterpartiet har inspirerats av de diskussioner som förts inom feministisk teoribildning. Vi insåg redan för årtionden sedan att vi måste studera reproduktionen för att kunna förstå maktrelationen mellan könen. Vi talade om system av manlig dominans och kvinnors underordning. Så småningom gick det också att föra in patriarkatet som politiskt begrepp i partiets program. Vi inspirerades av den så kallade tvåsystemsteorin, idén om två oberoende, men interagerande system, ett som rör klassrelationer, alltså feodalism, kapitalism o.s.v., och ett som rör relationerna mellan könen, patriarkatet. Det är denna teori som Heidi Hartmann diskuterar i Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism. Även de så kallade genusteorierna har betydelse för vår analys.

### Vad är patriarkat?

Patriarkatet är en uråldrig maktstruktur, som tycks finnas i alla slags samhällen. Rent historiskt har patriarkatet varit ett system för att bevara den politiska och/eller ekonomiska makten inom en stam, en klan, en släkt, ett hushåll. Kvinnorna i det historiska patriarkatet var egenom. Giftermål betydde att de bytte ägare. En kvinnas värde bestämdes av hennes förmåga att föda barn. För att upprätthålla systemet krävdes fullständig kontroll över kvinnorna, över deras sexualitet och fortplantning, d.v.s. reproduktionen. Detta är en viktig patriarkal strategi för att kunna bevara kvinnors underordning.

Inget samhälle har lyckats göra sig av med patriarkatet. Bekräftelsen på systemets livskraftighet är att männen, trots allmän rösträtt, lagstiftning, reformer och jämställdhetsarbete, sitter kvar på den avgörande politiska och ekonomiska makten. Man brukar säga, att från att varit ett öppet och helt lagligt förtryckarsystem har patriarkatet genom lagstiftning för kvinnors rättigheter och rättsskydd utvecklats till ett olagligt, och ofta väl kamouflerat system för förtryck av kvinnor.

Som feministiskt parti är det vår uppgift att sätta strålkastarljuset på detta illegala förtryck. Och det är en

svår men angelägen uppgift för männen i Vänsterpartiet att acceptera, att också de i kraft av sitt kön är aktörer i patriarkatet, vare sig de vill det eller inte. Först med den insikten kan de delta i kampen tillsammans med kvinnorna

### Vad är feminism?

När och hur uppstod feminismen? Vi får anta att det skedde som en protest mot patriarkatet, och det betyder i så fall att även feminismen kan vara en mycket gammal företeelse. Feminismen som politisk rörelse anses ha rötter i den franska revolutionen. Frihet, jämlikhet, broderskap, var ju revolutionens motto. Och mycket riktigt, revolutionen svek kvinnorna genom att inte ge dem de utlovade fulla medborgerliga rättigheterna. Kvinnors och mäns lika värde och jämlikhet mellan könen stod därför överst på dagordningen för franska revolutionens feminister och deras efterföljare.

I Sverige kring sekelskiftet fanns det socialistiska kvinnoklubbar över hela landet. En socialistisk feminism växte fram, företrädda av bland andra Frida Stéenhoff. Den tog ställning "för det fria tänkandet mot klerikalismen eller prästvåldet, för social nydaning mot klass- och kapitalförtryck" (citatet hämtat ur hennes skrift *Feminismens moral* från 1903). Denna feminism stod för en djupare kritik av samhället, en kritik från vänster, men den fick aldrig något egentligt genomslag inom arbetarrörelsen. De borgerligt liberala kvinnor som stred för kvinnlig allmän rösträtt kallade sig "kvinnosakskvinnor". Under mellankrigstiden uppträdde dock feminismen i en borgerlig tappning genom bildandet av den vänsterliberala Fogelstadsgruppen kring tidskriften *Tidevarvet*.

En feminism i modern mening fick sitt genombrott under slutet av 1960-talet. Den var internationell och hade ett direkt samband med vänstergrupper i Västeuropa och USA: De politiskt aktiva kvinnorna inom vänstern fann att deras liv och villkor var osynliga i den politiska kampen. Det betydde att de själva också var osynliga. Det den nya kvinnorörelsen gjorde var att koppla samman kvinnors underordning i hemmet, "privatsfären", med deras

underordning i samhället, det offentliga livet. Det är mot den bakgrunden vi ska se kvinnors mobilisering i hela västvärlden och bildandet av Grupp 8 i Sverige på 70-talet under parollen "Det personliga är politiskt!" eller "Det privata är politiskt!". Slutsatsen "Kön är politiskt!" blev den nya kvinnorörelsens huvudappell. Kvinnorna krävde att få inflytande över sin vardag och det politiska arbetet. De utmanade den rådande könsmaktsordningen, patriarkatet.

### Feminismen som teori, ideologi och rörelse

Feminismen är både teori, ideologi och rörelse. Som teori kan den ses som en syntes av en rad olika kvinnovetenskapliga teorier, som förklarar varför kvinnor och män behandlas olika och har olika ställning i samhället. Dessa teorier har alla det gemensamt att patriarkatet anses vara den grundläggande orsaken. Ideologiskt handlar feminismen om frigörelse från det förtryck som ett patriarkalt samhälle och patriarkala maktstrukturer utövar. Mot den bakgrunden är det inte konstigt att feminismen som rörelse har bred förankring och att feminister ur olika läger i vissa situationer kan föra gemensam sak mot patriarkatet.

Till det som skiljer feminister åt hör uppfattningen om kön, vad det är som skapar kön, och hur det går till. (Den som vill studera det närmare rekommenderas att läsa *Politikens paradoxer* eller *Under det rosa täcket*). "Man föds inte till kvinna, man blir det" skriver Simone de Beauvoir i *Det andra könet*, ett yttrande som den nya kvinnorörelsen gjorde till sin paroll. Antropologen Gayle Rubin skapade begreppet sex/gender system (1975), som i Sverige togs upp och utvecklades av bland andra Yvonne Hirdman under benämningen genussystemet. Sex motsvaras på svenska av biologiskt kön. Gender betecknad det tillskapade könet, socialt kön. Inom genusforskningen talar man om att problematisera kön. Det vill säga, man visar på vad könet betyder i olika sammanhang, vilken roll det spelar. Med andra ord Kön är politiskt.



## Varför behövs en särskild kvinnokamp?

Den kollektiva erfarenheten av att vara diskriminerad som kvinna är oerhört viktig av ett mycket bestämt skäl. Den stärker uppfattningen att diskrimineringen inte kan reduceras till ett enskilt, personligt problem. Konsekvensen är att denna gemensamma erfarenhet måste leda till gemensamma handlingar. Det är när kvinnor själva tillsammans formulerar sina krav och rättigheter och tar strid för dem som någonting kan börja hända. Därför behövs feminismen. Den lyfter fram de strukturella orsakerna till kvinnors underordning, Kvinnor måste, utan att hindras av provocerande män, få arbeta koncentrerat och målmedvetet på att göra politik av de gemensamma erfarenheterna av att vara kvinna, en kvinnopolitik. Det är dessa resonemang som ligger till grund för vårt krav på en särskild kvinnokamp, som ska föras av kvinnorna själva i en självständig kvinnorörelse. Med det menar vi en rörelse som verkar dels i partiets organisationer, dels utanför partiet tillsammans med andra kvinnoorganisationer, när detta bedöms som strategiskt viktigt. Det står inte i motsättning till att kvinnokampen är hela partiets angelägenhet. Vi har ju, både kvinnor och män, allt att vinna på att patriarkatet avskaffas. Hur ska vi annars kunna förverkliga vår vision om hela människans frigörelse?

## Frågor att diskutera:

Varför är de klassiska marxistiska begreppen otillräckliga som förklaringar till kvinnors underordning i samhället? Diskutera definitionen av patriarkatet. Fundera över konkreta exempel. Hur gör patriarkatet för att ge gruppen män i samhället makt över gruppen kvinnor? Hur skiljer sig Vänsterpartiets feminister från borgerliga feminister? Hur skulle du vilja beskriva "en mer utvecklingsbar förening mellan marxism och feminism"? Varför fick feminismen aldrig något genomslag i tidig svensk arbetarrörelse? Hur kan vi argumentera för feminismens betydelse för dagens arbetarrörelse? På vilket sätt är "kvinnoförtrycket under kapitalismen en bärande del av systemet"? Hur skulle man kunna beskriva det genuskontrakt som gäller idag? Hur går det till att bekämpa patriarkatet – hur ska den särskilda kvinnokampen bedrivas?

Vilken är männens strategiska roll i kvinnokampen, och vad har männen att vinna på att patriarkatet avskaffas?

## Lästips

- Brantenberg, Gerd, *Egalias döttrar*, 1977.
- Esseveld, Johanna, Larsson, Lisbeth, *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, 1996.
- de Beauvoir, Simone, *Det andra könet*, 1949.
- Gemzöe, Lena, *Feminism*, 2002.
- Hartmann, Heidi, *Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism. För en mer utvecklingsbar förening, ur Feminism och marxism – Förälskelse med förhinder?* 1986
- Hirdman, Yvonne, *Genus – om det stabila föränderliga form*, 2003.
- Holgersson, Ulrika, *Klass – feministiska och kulturanalytiska perspektiv*, 2011.
- Holmberg, Carin, *Det kallas manshat*, 1996.
- LO-rapport, *Klass och kön 2006 – en handbok i facklig feminism*, 2006. Finns att ladda ner som PDF på [www.lo.se](http://www.lo.se)
- Månson, Per, *Karl Marx – en introduktion*, 1993.
- Wendt Höjer, Maria, Åse, Cecilia, *Politikens paradoxer – En introduktion till feministisk politisk teori*, 2007.

# KÖNSMAKTSPERSPEKTIV JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV

## HANDLEDNING TILL AVSNITTET KVINNOR OCH MAKT

### Vad ger makt?

I ett samhälle kan makt tillkomma eller förnekas människor och grupper genom lagstiftning. Apartheidlagstiftning som fanns i Sydafrika och finns i Israel/ Palestina är exempel på det. I Sverige fick kvinnor lika arvsrätt som män 1845. Kvinnor förr var omyndiga, men en ogift kvinna över 25 år kunde bli myndig om domstolar medgav det från år 1858. Det dröjde till 1921 för gifta som ogifta kvinnor att bli myndiga vid 21 års ålder, då också kvinnor i Sverige fick rösta och kandidera till ett riksdagsval. Först 1971 upphörde sambeskattningen och kvinnor blev sina egna i ekonomisk mening och många kvinnor fick först då råd att skilja sig. I Schweiz dröjde det ända till 1990 för att kvinnor även i kantonen Appenzell Innerrhoden fick rösträtt.

Men trots att lagstiftning i många länder blivit könsneutrala efter idog kvinnokamp visar det sig ändå att kvinnors underordning och mäns överordning består, men i andra former. Det är självklart att det är viktigt att vi röjt undan lagliga, s.k. formella, hinder. Men verkligheten talar om att det inte räcker. Vi ser och lever med att kvinnor har lägre löner för likvärdiga arbeten trots att Sverige har en jämställdhetslag som kräver lika lön för likvärdiga arbetsuppgifter. Kvinnorna som står för merparten av föräldraledigheten trots att föräldraförsäkringen är formlad som den är. Så arbetet för lika möjligheter för kvinnor upphör inte vid lika rättigheter. Vår slutsats är att formell makt inte är tillräcklig.

### Jämställdhetsbegreppets begränsningar

Jämställdhetsarbete har liksom den könsneutrala lagstiftningen väldigt viktiga poänger. Till exempel är könsuppdelad statistik ovärderligt för att peka på ojämn fördelning. Alla upplever inte ojämn fördelning för att vi är vana vid att män har större utrymme. Som när några forskare undersökte fördelningen av ordet i klassrum. De instruerade läraren att försöka medvetet ge flickorna ordet mer, och när flickorna hade fått 40% av utrymmet upplevde pojkarna att flickorna hade tagit över.

Dock menar vi att jämställdhetsbegreppet har sina be-

gränsningar. Bakom ett statistiskt tillstånd kan makto-balans döljas. Sverige får kritik för att vår arbetsmarknad är mer könsuppdelad än i andra industriländer, liksom att vi har lägre andel kvinnor i företagsledande ställning. Det är en korrekt statistisk iakttagelse. Men bakom dessa siffror finns andra jämförelser att göra. Det är visserligen så att omkring hälften av alla kvinnor som finns på den svenska arbetsmarknaden arbetar i den offentliga sektorn. Men de flesta av de arbetsuppgifterna de gör där är arbete som kvinnor i de andra industriländerna får göra hemma och gratis och att de därför också får en sämre anknytning till arbetsmarknaden. Sverige har alltså en större offentlig sektor som erbjuder tjänster som även den betydande andelen kvinnor som arbetar i den privata sektorn behöver för att ha en stark ställning på arbetsmarknaden. När det gäller de få kvinnor som återfinns i företagsledande ställning i Sverige, så har de inte behövt välja mellan familjeliv och karriär. Kvinnor i företagsledande ställning i de länder där de är fler, får de oftast välja bort familjeliv.

Ett annat problem vi ser är när man går steget vidare och bara talar om diskriminering på det sätt som EU-lagstiftning gör. Med den kommer krav på att fördelning ska vara i princip statistiskt rättvis. Jämställdhetslagen måste också ge män rättigheter att få hälften av platser. Det står i strid med hur den svenska jämställdhetslagen är skriven, där man påpekar i syftningsparagrafen att ”Lagen siktar till att förbättra främst kvinnornas villkor i arbetslivet”. Här uttalar man sig tydligt att man förstått att kvinnor som grupp är underordnade män och att det är vad jämställdhetsarbete i arbetslivet ska förändra.

### Skilj på mål och redskap

Målsättningen med feminismen för oss är att kön ska upphöra som betydelse för hur mycket makt, vilken lön och vilka övriga förutsättningar man har i livet. Precis som med jämställdhetsredskapet är kvotering av kvinnor inte ett mål i sig utan det är ett redskap i en situation där vi ser att kvinnors underordning är strukturell. Rent teoretiskt i en situation där det inte råder skilda förutsättningar för något kön så finns det inget egenvärde i att vi har hälften

kvinnor och hälften män. Det återspeglas också i partistadgarna:

*”§ 21. Kvinnor skall vara representerade i valda organ och på förtroendeposter med minst 50 procent om inte synnerliga skäl förhindrar detta. I de fall där suppleanter förekommer skall såväl antalet ordinarie ledamöter som styrelsen som helhet bestå av minst 50 procent kvinnor. Om synnerliga skäl anförs skall särskilt beslut om detta fattas och skälen antecknas till protokollet.”*

Alltså kan idag en styrelse enbart bestå av kvinnor. Det finns de som tycker att vi också därför skulle kunna förlika oss med att det fanns enstaka valda organ med manlig majoritet, då vi har så många som har kvinnlig majoritet och för att vi också är ett feministiskt parti. Dock talar verkligheten om att vi inte är befriade från patriarkala strukturer, så där vi inte har kunnat stadgereglerat val visar också vi upp att män hamnar i majoritet. T.ex. kan man tolka stadgarna att det inte är nödvändigt att man på en kommunfullmäktigelista måste garantera att väljarna väljer in minst 50% kvinnor även om en lista består av 10 män och 11 kvinnor. Det beror ju på i vilken ordning man ställt upp män och kvinnor.

Partikansliet gjorde en analys av hur könsfördelningen föll ut i kommunvalet 2010 för Vänsterpartiet. Andelen män som blev invalda i kommuner uppgick till 54% (kvinnor 46%), med en variation mellan 47% och 67% i olika kommuner. Männen blev alltså överrepresenterade trots våra stadgar. Man skulle kunna tro att detta förklaras (inte ursäktas) av att vi gjort en valförlust igen. När vi går tillbaka i ett kommunalval blir det kanske fler fullmäktigegrupper med udda antal ledamöter. Om det då står en man överst och kvinnor och män varvas därefter, så ökar andelen män. Det visar sig dock att den förklaringen inte verkar hålla, det kan i alla fall inte vara hela förklaringen. Från valet 1994 fram till och med valet 2006 sjönk nämligen andelen män i kommunfullmäktige totalt sett. Då ska man minnas att både 2002 och 2006 års val var förlustval. Vårt parti har med andra ord lyckats minska andelen män både i framgångsval och förlustval. Men nu är alltså den trenden bruten.

## **Motståndet mot feminismen**

Det har gått ett visst mode i att kalla sig feminist, men vartefter allt fler politiker erkänner sig vara feminister så ser vi att många av de feministiska landvinningarna rullas tillbaka.

Den borgerliga regeringsalliansen beslutar ständigt om förändringar som ökar skillnaderna mellan mäns och kvinnors livsvillkor. Exempel på det är de minskade resurserna till den offentliga sektorn liksom utformningen av skattepolitiken. Barn- och äldreomsorg är viktiga verksamheter för att kvinnor ska avlastas det som oftast hamnar på deras lott. När Moderaterna lanserade jobbkast-teavdraget i valrörelsen 2006 kritiserade LO-ekonomerna det med rätta ur ett feministiskt perspektiv. Anders Borg blev irriterad på LO-ekonomernas argument och svarade dem på ett väldigt avslöjande sätt:

*”Eftersom många av de individer som har något lägre inkomster, som följaktligen betalar mindre i skatt och får lägre skattesänkningar, är kvinnor som är gifta med män som tjänar lite mer blir hushållseffekterna påtagligt mer gynnsamma för hushållen än de individexempel LO-ekonomerna redovisar.”*

Vad Moderaterna nu ger uttryck för är ekonomisk politik för kvinnor som rådde före Sverige upphörde med sambeskattningen 1971.

I studiehandledningens första kapitel beskrivs arbetarrörelsens svårigheter att acceptera att marxismens klassanalys som otillräcklig för att förstå kvinnofrågan. Inom arbetarrörelsen i Sverige kan vi se att vi ändå har nått vissa feministiska framgångar i att förstå hur kön skiljer sig från klass. Det finns dock de som inom arbetarrörelsen som menar att feminismen tjänar som ett redskap att urholka eller förringa klassanalysen och att det inte finns anledning att erkänna något förtryck av kvinnor utanför arbetarklassen. Inom Vänsterpartiet menar vi dock att just att vi ser de olika strukturerna med skilda historiematerialistiska baser snarare stärker båda perspektiven.

### **Frågor att diskutera:**

*Diskutera om ni kan se andra situationer där kvinnor har lika formella rättigheter ändå kan ha mindre makt än män. Diskutera när jämställdhetsbegreppet inte är tillräckligt för att göra en feministisk analys och när jämställdhetsbegreppet är tillräckligt för det ni kan vilja veta. Är partistadgarnas minst 50% kvinnor i valda organ kontroversiellt i de partisammanshang ni befinner er i? Vilka argument möter ni emot det då? Diskutera hur man kan argumentera för partistadgarna. I vilka situationer är partistadgarnas skrivningar inte tillräckliga för att garantera minst 50% kvinnor? Måste stadgarna ändras om man vill uppnå det överallt? Eller kan man hitta metoder att fixa det på annat sätt? På vilket sätt blir det skillnad på kvotering om man ser det som ett mål i sig eller som ett medel? Får det olika konsekvenser? I sånt fall, ge några exempel. Diskutera andra borgerliga motkrafter mot feminismen än de som angivits här. Hur kan ni argumentera mot dem? Ser ni andra motkrafter inom a) arbetarrörelsen i vid bemärkelse, b) inom partiet? Vilka strategier ska vi ha emot dem?*

### **Lästips**

- Forssén, Annika, Carlstedt, Gunilla, Varsågod och var stark - om kvinnors liv, arbete och hälsa under 1900-talet, 2003.
- Friberger, Gunnar, PM angående mäns överrepresentation i kommunvalet 2010, Vänsterpartiets partikansli 2010
- Gunnarsson, Evy, Szebehely, Marta, Genus i omsorgens vardag, 2009.
- Östberg, Kjell, Efter rösträtten – kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet, 1997.

# KVINNOR ARBETE VÄLFÄRD

## HANDLEDNING TILL AVSNITTEN KVINNOR OCH VÄLFÄRD SAMT KVINNOR OCH ARBETSMARKNAD

### Välfärd

I vår plattform står det att det är vår svenska välfärdsmodell med den svenska efterkrigspolitiken, en politik för full sysselsättning, en väl utbyggd offentlig sektor och ett generellt välfärdssystem som har varit av avgörande betydelse för kvinnorna. Det är alltså inte jämställdhetslagstiftningen, som har varit förklaringen till den relativa framgången.

Det är viktigt att förstå betydelsen av skillnader mellan olika välfärdsmodeller, varför de har uppstått, utformats och vilken ställning kvinnor har fått i dessa modeller. Det välfärdssystem som byggdes upp i Sverige och de övriga nordiska länderna har skiljt sig på avgörande punkter från andra välfärdssystem.

Det finns fyra olika modeller, för att beskriva hur olika länder organiserar sin välfärd:

#### 1. Den behovsprövade modellen

Rätten till ersättning är ingen medborgerlig rättighet, utan bestäms efter en prövning. Kan liknas vid den gamla fattigvårdsmodellen, som tidigare fanns i Sverige.

#### 2. Grundskyddsmodellen

Ett statligt administrerat socialförsäkringsprogram, som omfattar alla oavsett inkomst. Garanterar bara ett mycket lågt grundskydd. Bättre bemedlade grupper förväntas komplettera skyddet med privata försäkringar.

#### 3. Den korporativa modellen

Olika yrkesgrupper bygger upp sina egna system för försäkringar med varierande villkor. Styrts och finansieras av särskilt uppbyggda korporationer av arbetsgivare och löntagare, ofta med staten som tredje part. De som saknar anställning ställs utan sociala rättigheter.

#### 4. Den allmänna standardskyddsmodellen/generell välfärdspolitik

Växte fram i Sverige och övriga Skandinavien under efterkrigstiden. Välfärden finansieras gemensamt via skattsedeln och omfattar alla medborgare.

### Kort historik

Tidigt uppstod två olika inriktningar av sociala trygghetssystem. Å ena sidan fattigvården och å andra sidan former för försäkringssystem för självhjälp. Inom katolska tron såg man fattiga som en del av ett gudomligt system. Det var en förutsättning för de rikas frälsning att hjälpa de fattiga med allmosor, det vi idag benämner välgörenhet. Protestantismen, som kom till Sverige på 1500-talet, hade en annan syn. Varje människa hade skyldighet att försörja sig själv, de som inte kunde ansågs vara lata. Den hjälp som kyrkan stod för var därför begränsad och i första hand till behövande. Redan på medeltiden utvecklades de första ansatserna till en socialförsäkring. Den formades inom de så kallade skråna och gillena, som bistod sina medlemmar med stöd.

Under 1800-talet och industrisamhällets framväxt togs kyrkans fattigvård över av världsliga samfundet. Under hela detta århundrade bestod socialpolitiken i Sverige av en restriktiv fattigvård baserad på den protestantiska livssynen. Ända fram till 1945 saknade faktiskt fattigvårdens hjälptagare rösträtt.

De problem och svåra förhållandena för arbetarklassen, som den framväxande industrialismen skapade, satte även press på kapitalägarna att öka sitt sociala ansvar för arbetarna. Från Tyskland kom idéer om system som skulle föra över ansvaret för industrialiseringens problem på produktionen och inte bara belasta fattigvården. På 1880-talet infördes där ett socialförsäkringssystem som skulle dämpa det starka och alltmer organiserade missnöjet bland tyska arbetare. Socialistiska partier och socialistiskt präglade fackföreningar förbjöds. Lagar om obligatorisk sjuk-, olycksfalls- och pensionsförsäkringar infördes. Det första fröet till institutionell socialpolitik hade såatts. Detta slag av socialpolitik praktiserades i Sverige under många år parallellt med fattigvård och självhjälpssystem, för att så småningom bli det dominerade inslaget i svensk välfärdspolitik.

### Vad har hänt?

Under senare tid har dock välfärdssystemet gått från



ett i allt väsentligt generellt system till avsevärda strukturella försämringar av arbetslöshets-, sjuk- och föräldraförsäkringen. En utveckling, som går i en allt mer borgerlig och ekonomisk liberal riktning. Nedmonteringen av trygghetssystemen har finansierats med historiskt stora skattesänkningar. Detta stöds av EU:s grundlagsfästa nyliberala högerpolitik eftersom den förutsätter nedskärningar och privatisering av offentlig sektor. I teorin är det könsneutrala reformer, men i praktiken har de ökat klyftorna mellan kvinnor och män.

De genomgripande strukturella politiska förändringar har genomförts påverkar människors förväntningar, beteenden och värderingar. Förändringar är avreglerade kapital- och finansmarknader, övergivandet av full systerställning som huvudmål för den ekonomiska politiken, normpolitik, marknadslösningar, privatiseringar, avregleringar och bolagiseringar på vitala samhällsområden långt in i den offentliga välfärdssektorn. Omläggningen av pensionssystemet som kanske är det främsta uttrycket för alla "valfrihetsreformer", det egna ägandet med aktiesparformer, privata försäkringar och ombildningen till bostadsrätter och mycket annat.

### **Arbetsmarknaden**

Hela samhället är impregnerat av könsarbetsdelningen, en struktur som är svår att bryta. Konkret visar det sig i 20-30-årsåldern när kvinnorna går ner till deltid. Det här är både ett klass- och ett könsmonster. I alla yrken arbetar kvinnor deltid i större utsträckning än män. Närmare fyra av tio kvinnor arbetar deltid (SCB 2008). Att kvinnodominerade områden inom arbetslivet organiseras med deltidstjänster, handlar om förväntningar på om hur kvinnor ska arbeta. Det beror både på att arbetsgivarna ofta endast erbjuder deltidanställning och att kvinnor av olika anledningar väljer att inte jobba heltid. Det valet har förstås många orsaker, men de vanligaste skälen är att omsorgen av barn och andra familjemedlemmar inte medger heltidsarbete eller att arbetet är så slitsamt att heltidsarbete helt enkelt inte är möjligt. I ett jämställt samhälle hade rimligen dessa skäl gällt i lika hög grad för män. Men så är alltså inte fallet. Kvinnors deltidarbete

är ett typiskt exempel på ett strukturellt problem, som ständigt återskapas, eftersom både arbetslivet och vardagslivet är organiserat utifrån att kvinnor jobbar deltid. Inom manligt kodade branscher såsom radio- och tv-försäljning finns det nästan bara heltider, medan kvinnorna i klädbutikerna jobbar deltid och männen på lagret heltid. Men affärerna har samma öppettider. Det är lagstiftning om rätten till heltid som gäller, för att komma åt samhällets normsystem. Däremot ska det finnas en möjlighet att komma överens om deltidarbete om det finns särskilda skäl för det.

### **Föräldraförsäkringen**

I dag tar kvinnor ut cirka 79 procent av dagarna i föräldraförsäkringen. Under åren efter föräldraledigheten jobbar kvinnor dessutom deltid i betydligt högre grad än män. Män med små barn arbetar tvärtom mer övertid än män utan barn. Eftersom kvinnor, statistiskt sett, därmed blir en sämre investering för arbetsgivaren, väljer de istället att i första hand anställa, belöna och befordra män. För enskilda par verkar det i sin tur som naturligt och rimligt att den som har lägst lön också stannar hemma med barnen. Med nuvarande takt kommer det att ta 50 år innan kvinnor och män delar lika på föräldraledigheten. Den borgerliga regeringen införde 2008 en så kallad jämställdhetsbonus för att motivera fler män att ta ut föräldraledighet. Bonusens konstruktion bygger på att en bonus betalas ut under de dagar då den förälder som tjänar mest (vilket oftast är en man) stannar hemma med barnet.

Vårdnadsbidraget uppmuntrar kvinnor att vara hemma och bli försörjda av sina män vilket leder till minskad jämställdhet. Bidragets storlek gör att det inte går att leva på. Det ger inte heller pensionspoäng, vilket kan få stora ekonomiska följder för dem som utnyttjat det.

Vänsterpartiet vill att föräldraledigheten görs individuell, så att barnets föräldrar får var sin del som inte kan överlåtas på den andre. Fördelarna med en sådan förändring är flera - barn får bättre möjlighet att få bra kontakt med båda sina föräldrar, familjer slipper förhandla och bråka

om fördelningen av föräldraledigheten med varandra och sina arbetsgivare, och oddsen i arbetslivet skulle jämnas ut mellan kvinnor och män.

Självklart måste en delad föräldraförsäkring utformas så att barn till ensamstående föräldrar kan ta ut alla dagarna. Vi anser också att barn ska kunna ha fler än två vårdnadshavare, och föräldraförsäkringen också måste anpassas till sådana familjers behov.

EU-parlamentets förslag mammaledighetsdirektiv är ur en svensk synvinkel ett steg i motsatt riktning. För många EU-länder innebär direktivet att mammaledigheten skulle öka. Men bara att det kallas för mammaledighet istället för föräldraledighet anger att man inte ser män som möjliga föräldrar som kan få del av rättigheterna. Dessutom finns ett förslag till att 6 veckor skulle vara tvingande för mammorna att ta ut. Även om det sannolikt inte skulle få någon större praktisk betydelse är det att bryta en viktig princip. Föräldraledigheten ska vara en rättighet för kvinnor och män som är föräldrar och en skyldighet för deras arbetsgivare. Inte ett tvång för mammor. I skrivande stund är mammaledighetsdirektivet bara ett förslag från EU-parlamentet dock. I ministerrådet, där det slutgiltiga beslutet om direktiv ska tas, finns just nu inget gillande för förslaget.

### **Frågor att diskutera:**

*Vilka är de avgörande skillnaderna mellan vår välfärdsmodell och övriga? Hur förhåller sig patriarkatet till de olika modellerna? Vad medför dessa förändringar i välfärdssystemet? Diskutera vad den största anledningen till den bristande jämställdheten på arbetsmarknaden är. Är det fackliga arbetet och jämställdhetslagen tillräckligt för att skapa ett mer jämställt arbetsliv? Hur utövar patriarkatet sin kontroll av kvinnorna på arbetsmarknaden och hur påverkar det deras liv och villkor? Varför är det viktigt med en individualiserad föräldraförsäkring? Kan vårt förslag till föräldraförsäkring ibland kännas svår att få respons för? Vari ligger den stora skillnaden mellan (S) och LO:s tredelade förslag? Finns*

*det någon risk att EU:s direktiv kan få genomslag i debatten om föräldraledighet i Sverige?*

### **Lästips**

- *Eduards, Maud, Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori, 2002*
- *Eduards, Maud, Kroppspolitik : om Moder Svea och andra kvinnor, 2007*
- *Fransson, Anna, Klinth, Roger, Loretzi, Ulrika, V Gislason, Ingolfur, Vems valfrihet - Debattbok för en delad föräldraförsäkring, 2004.*
- *Gunnarsson, Evy, Szebehely, Marta, Genus i omsorgens vardag, 2009.*
- *Hirdman, Yvonne, Med kluven tunga – LO och genusordningen, 2001.*
- *Pettersson, Monica, Den superflexibla kvinnan - om proletariseringen av kvinnors arbete, 2003.*
- *LO-rapport, Klass och kön 2006 – en handbok i facklig feminism, 2006. Finns att ladda ner som PDF på [www.lo.se](http://www.lo.se)*
- *Wahl, Anna, Könsstrukturer i organisationer, 2003.*
- *Wilkinson, Richard, Pikett, Kate, Jämlikhetsanden, 2010*

# SEXUALITET, KÖN OCH MAKT

## HANDEDNING TILL AVSNITTET KVINNORS RÄTT TILL SIN KROPP

I inledningen till den feministiska plattformen läser vi: "Patriarkatet har sin materiella bas i reproduktionen, den sociala verksamhet där människor föder och fostrar nya generationer. Männerna som grupp utövar sin makt genom kontroll av kvinnors sexualitet och barnafödande. De kontrollerar därigenom även kvinnors arbete i familj och samhälle. Detta får livsavgörande konsekvenser för kvinnor." Avsnittet "Kvinnors rätt till sin kropp" problematiserar och exemplifierar detta.

Kontrollen av kvinnors sexualitet är avgörande i den patriarkala maktutövningen. Även om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) har fastslagits av FN och tillhör de grundläggande mänskliga rättigheterna förvägras kvinnor världen över sexualupplysning, preventivmedel, abort och mödravård. SRHR-frågor kan te sig självklara i Sverige, men så är det inte, tvärtom ifrågasätts exempelvis aborträtten ständigt av reaktionära krafter och skolans sexualupplysning lämnar ofta mycket i övrigt att önska. Det är viktigt att påpeka att SRHR inte bara handlar om att på olika sätt "skydda" flickor och kvinnor. Kvinnor och flickor har rätt till sin egen sexualitet, rätt att känna lust.

Sexualitet beskrivs ofta som privat och bortom det politiska, men i själva verket är den omgärdad av sociala och kulturella föreställningar. Det finns ingen "naturlig" skillnad mellan kvinnors och mäns sexualitet. Däremot präglas bilden av kvinnors och mäns sexualitet i massmedia och pornografi av maktförhållanden mellan könen.

Sexualiserat våld (våldtäkt, sexuella övergrepp och sexuella trakasserier) drabbar framför allt kvinnor och flickor och utövas till största del av män och pojkar. Detta statistiskt vederlagda faktum väcker alltid starka känslor när det synliggörs. Många män känner sig anklagade för att vara presumtiva våldtäktsmän eller kvinnomisshandlare. Det sexualiserade våldet och bristen på opinion emot det är ett av vår tids största samhällsproblem. En förklaring till att sexualiserat våld negligeras kan vara att det fortfarande anses vara ett privat problem, snarare än ett strukturellt. Hotet om sexualiserat våld påverkar alla kvinnor, inte bara de som blir direkt utsatta. Mäns våld blir en del av alla kvinnors vardag och i förlängningen påverkar

och begränsar det sexualiserade våldet alla kvinnors liv. Det finns en tendens att individualisera problematiken kring sexualiserat våld och lägga skulden på den utsatta kvinnan, både i samhällsdebatt och rättsväsende. Läs gärna Katarina Wennstams "Flickan och skulden" och diskutera! Vänsterns uppgift måste vara att peka på de strukturella orsakerna till det sexualiserade våldet. Det behöver inte betyda att man inte också kan verka för insatser för utsatta och förövare, såsom exempelvis stöd till kvinno- och mansjourer.

Prostitution är ett uttryck för såväl social och ekonomisk ojämlikhet som för en aggressiv norm för manlig sexualitet. Den svenska sexköpslagen kriminaliserar köparen, men inte den som prostituerar sig. Den svenska lagstiftningen ses av många som en framgång, men den ifrågasätts också av grupper som kallar prostitution för "sexarbete" och anser att sexköpslagen gör prostituerade till offer. På så vis får man prostitutionsfrågan att handla om varje människas rätt att sälja sin kropp, när grundbulten i frågan om all prostitution i själva verket handlar om mäns efterfrågan.

### Hedersvåld och hedersförtryck

Kvinnoförtrycket har många aspekter. Hedersförtrycket är en av dem, och att erkänna det specifika i hedersförtrycket och lyfta upp det till ytan förminskar inte de generella kvinnoförtryck som förekommer i vårt samhälle dagligen och stundligen. Inte heller handlar det om att stigmatisera grupper av människor. Kvinnor, flickor och pojkar utsätts i Sverige och andra länder för ett hedersrelaterat förtryck och våld. Förtryck och våld i hederns namn är inte begränsat eller kopplat till viss religion eller etnicitet utan en del av det strukturella könsförtrycket.

Det hedersrelaterade förtrycket bottnar i en särskild ideologi med ursprung i en patriarkal klan- eller stamstruktur där kvinnor är mäns egendom. Det specifika med detta slags förtryck är att det är sanktionerat, vanligen av ett släkt- eller familjekollektiv, till och med i sin mest extrema form, hedersmordet, och detta kan drabba både kvinnor och män. Hedern upprätthålls med en rigorös kontroll, bevakning och begränsning av framförallt flickors och



kvinnors liv i alla avseenden.

Det finns idag kunskaper och erfarenheter som ger goda förutsättningar att arbeta mot det sexualiserade våldet, men dessa kunskaper och erfarenheter är vare sig tillräckliga eller relevanta för att arbeta mot hedersförtryck. Det är ett faktum som vi alla måste våga erkänna. Om man ser hedersvåldet i generella termer stänger man många dörrar för analys och lösning på problemet. Den ideologiska utgångspunkten för vår feministiska politik måste vara individens frigörelse från det förtryck som könsmaktsordningen skapar och upprätthåller. Att förtrycket tar sig olika uttryck i olika sociala sammanhang är knappast kontroversiellt. Lika okontroversiellt borde det därmed vara att det också krävs olika redskap för att förstå och bekämpa könsrelaterat förtryck beroende på omständigheterna. Vi ska se både det generella och det specifika och därmed skapa förutsättningar för en solidarisk kamp för att de rättigheter vi tillkämpat oss ska omfatta alla.

Men inom vänstern och bland feminister är frågan om hur hedersförtrycket ska analyseras inte okontroversiell. En del anser att hedersförtrycket inte kan särskiljas från generellt kvinnoförtryck och att man spelar främlingsfientliga krafter i händerna och stigmatiserar vissa grupper, främst muslimer, om man särskiljer det hedersrelaterade förtrycket från det generella kvinnoförtrycket. Andra å sin sida fokuserar på religionens inflytande och vill till exempel diskutera slöjförbud.

Hedersfrågan måste ses med andra glasögon. Olika verktyg, dels av övergripande karaktär, som till exempel integrationspolitiska och jämställdhetspolitiska insatser, till mer konkreta som utbildningskampanjer i samarbete med så kallade invandrarföreningar, tydliga markeringar om att ingen ska undantas skolundervisningen, förbud mot religiösa friskolor och ett erkännande att flickor, pojkar och kvinnor som lever ett hedersrelaterat liv behöver stöd. Det är dem vi ska lyssna på - för det är de som har tolkningsföreträdet!

#### **Frågor att diskutera:**

*Vad innebär sexuella rättigheter? Hur kan de struk-*

*turella orsakerna till sexualiserat våld angripas? Hur bemöter vi myten om "den lyckliga horan" och ifrågasättandet av sexköpslagen? Skiljer sig hedersvåld från annat våld mot kvinnor? Hur? Diskutera vårt påstående att de kunskaper vi idag har om sexualiserade våldet inte är tillräckligt för att förstå det hedersrelaterade våldets mekanismer? Vad innebär kollektiva kontrollmekanismer? Diskutera begreppet hedersrelaterat liv.*

#### **Lästips**

- Azaad, Arkan, *Stjärnlösa nätter*, 2010.
- Baladiz, Dilek, *I hederns skugga – de unga männens perspektiv*, 2009.
- Delir, Melissa, *Vilsen längtan hem – en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*, 2009.
- Dervish, Nima, Gungör, Emre, *Varför mördar man sin dotter?*, 2009.
- Ekis Ekman, Kajsa, *Varat och varan*, 2010.
- Elf Karlén, Moa, Palmström, Johanna, *Slå tillbaka! Om vardagsrädsla & systemskap*, 2005.
- Enanders, Viveka, Holmberg, Carin, *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*, 2004.
- Fristorp, Lotta, Arbabi, Farnaz (*Rädda Barnen*), *Överlevnadshandbok – för flickor om frihet och heder*, 2002.
- Hansson, Merike (red.), *Perspektiv på manlighet och heder*, 2010.
- Holmberg, Carin, *Det kallas kärlek*, 1993.
- Karlsson, Lo, Lekberg, Åsa, *Kvinnor och sex*, 2000.
- Kielos, Katrine, *Våldtäkt och romantik*, 2008.
- Länsstyrelsen i Uppsala, *När man krockar – handbok om hedersrelaterat våld*, 2007. Finns att ladda ner på <http://old.c.lst.se/templates/Page.aspx?id=4191>
- Svanström, Yvonne, *Offentliga kvinnor – Prostitution i Sverige 1812-1913*, 2006.
- Svensson, Martin, *Din heder*, 2009. Swanberg, Lena Karin, Atroshi, Breen, *Hedersmordet på Pela*, 2003
- Wennstam, Katarina, *Flickan och skulden*, 2002, *En riktig våldtäktsman – en bok om samhällets syn på våldtäkter*, 2004.

# FEMINISM I ETT GLOBALT PERSPEKTIV

## HANDLEDNING TILL AVSNITTET GLOBAL KVINNOKAMP

”Kvinnors rättigheter är mänskliga rättigheter” har blivit en huvudparoll för kvinnorörelsen och feminister världen över. Parollen anger just att frågan om kvinnors mänskliga rättigheter är strukturell och könsbestämd, inte individuell och könsneutral. Mänskliga rättigheter har genomgående handlat om mäns rättigheter. Allt för få kvinnor har fortfarande tillträde till de lagstiftande, uttolkande och dömande instanser som beslutar om vilka internationella folkrättsliga normer som ska gälla.

FN:s internationella kvinnokonferens i Beijing 1995 antog sin deklaration och handlingsplan över åtgärder som täcker i stort sett alla de områden där kvinnor diskrimineras. Handlingsplanen skulle vara ett medel att bryta kvinnors underordning och driva frågorna om rättvisa och mänskliga rättigheter för kvinnorna både globalt och nationellt. Den är, tillsammans med konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, ett konkret dokument att utgå ifrån och arbeta efter och att hänvisa till – och båda är fortfarande lika giltiga.

Handlingsplanen slår fast, att all politik och alla program ska analyseras ur kvinnors synpunkt. Det gäller det bilaterala biståndet, fördelningen av offentliga utgifter, tillgång till ekonomiska och produktiva resurser, utbildning, hälso- och sjukvård, sexuell och reproduktiv hälsa. Aborter ska avkriminaliseras, våldet mot kvinnor ska bekämpas och förhindras. Kvinnornas ställning i lagstiftning och rättsväsende ska stärkas. Värderingen av arbete ska ske efter könsneutrala kriterier. Lönediskriminering ska kriminaliseras. Det ska vara en jämn könsfördelning i alla politiska organ. Kvinnor ska ha tillgång till makt.

Handlingsplanen ska följas internationellt och nationellt. Uppfattningen och kraven från bl a kvinnorrättsorganisationer och kvinnorörelsen är att många fler länder måste övertygas om att inarbeta FN-dokumenterna i sina lagstiftningar för att de ska bli bindande. Världens regeringar behöver påminnas om denna samlade manifestation av kvinnor för kvinnors mänskliga rättigheter.

Den ekonomiska underordningen av kvinnor på global nivå beskrivs fortfarande enligt en FN-rapport från 1980: ”Kvinnor utgör hälften av världens befolkning, utför nära

två tredjedelar av det totala arbetet, tjänar en tiondel av världens inkomster och äger mindre än en hundradel av världens egendom.”

Löneskillnader mellan kvinnor och män som uppmärksammas i den svenska debatten återfinns som struktur i den globala ekonomin. Till bilden av ekonomisk ojämlikhet, kan även läggas fakta om kvinnors obetalda arbete. När vi pratar om och beskriver globalisering är det viktigt att den beskrivs i termer av de globala genusstrukturer, som fördelar det obetalda hemarbetet ojämnt mellan könen .

De fattiga länderna hålls i ett järngrepp genom sin skuldsättning till den rika världen och dess krav på avregleringar och privatiseringar. På så sätt bevaras den orättvisa världsordningen. De stora internationella orättvisorna ska ses i förhållande till den rika världens vapenexport och militära rustningar, hänsynslösa utnyttjande av människors arbetskraft, råvaruexploatering och miljöförstöring. Men också i förhållande till den patriarkala maktutövning som kanaliseras genom religionerna, korrupta och maktfullkomliga regimer, militärt och sexualiserat våld.

De rika ländernas utsugning av de fattiga länderna leder till växande flyktingströmmar. Majoriteten av flyktingarna blir kvar i sina grannländer. De flesta är kvinnor och barn. Bara ett fåtal kvinnor lyckas ta sig till de rika länderna. Där utpekas de ofta som problem utan att deras situation och villkor beaktas ur kvinnornas, det underordnade könets, synpunkt.

De internationella finansinstitutionerna IMF och Världsbanken spelar en avgörande roll för utformningen av den ekonomiska politiken i många länder. Många av de reformer som dessa länder har påtvingats, såsom omfattande nedskärningar i offentligt finansierad välfärd och privatisering av vattentillgångar, har slagit i synnerhet mot kvinnorna. Investeringar undanhålls på för kvinnorna livsviktiga områden, exempelvis genom att många regimer väljer att investera sina knappa resurser i vapen i stället för i utbildning, bostäder och hälsovård. Främjandet av jämställdhet mellan könen och stärkta ekonomiska och sociala rättigheter för kvinnor och flickor ska

vara några av de parametrar som styr om ett land ska få ta del av svenskt bistånd eller inte.

Trots att kvinnor utgör mer än hälften av världens befolkning får de sällan vara med och påverka beslut som är avgörande för deras livssituation. Tillgången till och makt över viktiga resurser såsom kapital, krediter, jord, utbildning och ny teknik är orättvist fördelad kan vi fortfarande konstatera.

Sverige var bland de första länderna i världen att under teckna FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, men konventionen följs inte vare sig här eller någon annanstans i världen.

Konsekvenserna för ett förändrat klimat drabbar än så länge främst utvecklingsländerna. Den mesta forskningen om klimatförändringar har skett där. Forskning som också påvisar skillnader i hur män och kvinnor påverkas. Ojämsställdheten resulterar i att kvinnor som grupp har minst möjlighet att påverka, men drabbas hårdast i miljörelaterade krissituationer. Det kan handla om både översvämningar och torka.

Miljöflyktingar är idag fler än de som flytt i krig. Kvinnor riskerar inte bara dö av naturkatastrofer, utan för att även våld tilltar i krissituationer. Kvinnors arbetsbörda ökar också markant i samband med flykt.

Men även i Sverige påverkas kvinnor mer än män av förändringar samtidigt som kvinnor oftast har mindre makt över orsakerna till dem. Det är t ex flest män i de olika energibolagens styrelser, både på både lokal, regional och central nivå.

### **Kvinnor i väpnad konflikt**

Det finns forskning som visar ett samband mellan kvinnors status i ett samhälle och konfliktnivån i detsamma. Våldsamma konflikter är vanligare i länder med låg kvinnorepresentation i parlamenten och där våld mot kvinnor är utbrett än i mer jämställda samhällen. Patriarkala föreställningar om kvinnor och barn som mäns ägodelar leder till att systematiska våldtäkter används som ett vapen i väpnade konflikter. Efter krig och konflikter blir

kvinnors underordning och brist på makt tydlig. Det är av jätteviktigt att kvinnors politiska inflytande ökar och att de intar en central roll i arbetet med att förebygga, hantera och lösa väpnade konflikter.

Kvinnor är viktiga aktörer för fred på grund av sina erfarenheter, men kvinnor – liksom män – skiljer sig åt som individer och formas utifrån rådande värderingar i samhället.

### **Asylskäl och papperslösa**

Trots att Sverige var ett av de första länderna att under teckna FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW), följs inte alltid konventionen. Det brister exempelvis i omsorgen och bemötandet av asylsökande kvinnor i Sverige. Dessa kvinnor har tillsammans med sina familjer under svåra förhållanden tagit sin tillflykt hit och blir vid ett avslag, tvungen att gömma sig under omänskliga förhållanden. Oftast tas inte kvinnors asylskäl i beaktande och de skickas tillbaka till länder där de riskerar mord, stening, livstidsfängelse, tvångsgifte, avvisning av familj med isolering som följd. Kvinnor som förföljs på grund av sitt kön och sexuella läggning måste få ha rätt till en fristad i Sverige.

Ett värdigt och positivt mottagande är viktigt när man ska leva i ett nytt land. Det är också avgörande för att alla mäns, kvinnors och barns ovillkorliga rättighet att söka och finna en fristad i Sverige ska garanteras.

Det finns många exempel på vilken fruktansvärd situation papperslösa kvinnor lever i. Det är riskfritt för män att misshandla och våldta dem eftersom ingen kvinna som riskerar att utvisas vågar göra polisanmälan. I Göteborg har man tagit beslut om att stadens kriscentrum för kvinnor och de ideella kvinnojourerna ska kunna ta emot våldsutsatta papperslösa och gömda kvinnor. Beslutet är fattat mot bakgrund av stadens ställningstagande för mänskliga rättigheter utifrån FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor.

Alla våldsutsatta kvinnor i Sverige, även de som lever som papperslösa och gömda, måste få det skydd och

stöd de behöver

När Sverige ratificerade barnkonventionen 1990 valde man att inte inkorporera den i svenskt rättssystem utan att istället anpassa lagar till konventionen allteftersom. Idag vet vi att den metoden inte är tillräcklig. När nya problem uppmärksammas där barnkonventionen inte följs är det en lång och osäker process att ändra lagen. Om barnkonventionen varit svensk lag så hade de papperslösa barn som lever i vårt land redan haft rätt till hälso- och sjukvård. Vårt parti driver frågan om att konventionen ska bli lag.

#### **Frågor att diskutera:**

*På vilket sätt begränsas kvinnors frigörelse av den orättvisa fördelningen av olika resurser? Hur används religion som ett sätt att begränsa kvinnors och flickors livsutrymme? På vilket sätt används kvinnors kroppar som slagfält i krig? Varför är det viktigt att kvinnor har en aktiv roll i fredsprocesser? Hur kan en medveten ekonomisk politik leda till ökad jämställdhet? På vilket sätt kan vi styra svenskt bistånd så att det främjar jämställdhet? På vilket sätt kan Vänstern stärka rätten för asylsökande kvinnor? På vilket sätt ska kvinnors asylskäl vägas in vid ett asylärende? Hur kan papperslösa kvinnor skyddas?*

#### **Lästips**

- French, Marilyn, *Det eviga kriget mot kvinnorna, 1992.*
- FN:s kvinnokonvention. Finns t.ex. att läsa här <http://unwomen.se/kvinnors-rattigheter/fns-kvinnokonvention/>

# MER LÄS- OCH FILMTIPS

## BÖCKER, TIDSKRIFTER & FILMER

### Böcker:

- Ambjörnsson, Gunila, Äventyrerskor, 2010.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana, Maktens (o)lika förklädnader - Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige, 2006.
- Ernsjö Rappe, Tinni, Sjögren, Jennie, Diagnos: duktig - handbok för överambitiösa tjejer och alla andra som borde bry sig, 2010.
- Faludi, Susan, Baklash – kriget mot kvinnorna, 1992.
- Gärdedal, Magnus, Genusstrukturer i förskolemiljö, 2006. Finns att ladda ner som PDF på [www.rfsu.se](http://www.rfsu.se)
- Laskar, Pia, Martinsson, Lena, Rosenberg, Tiina, Framtidens feminismer, 2010.
- Mernissi, Fatima, Shahrzad reser västerut, 2002.
- Mohanty, Chandra Talpade, Feminism utan gränser – avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet, 2007.

### Tidskrifter:

- Bang
- Genus

### Filmer:

- Fucking Åmål, 1998
- Bröd och rosor, 2000
- Shocking truth, 2000
- Lilja 4-ever, 2002
- Du ska nog se att det går över, 2003
- Armbryterskan från ensamheten, 2004
- Vera Drake, 2004

# ORD- OCH BEGREPPSFÖRKLARINGAR

## TILL STUDIEHANDLEDNINGEN OCH DEN FEMINISTISKA PLATTFORMEN

### **aneroxi och bulimi**

eg. anorexia nervosa och bulimia nervosa, d.v.s. självvält och hetsätning, anses vara symptom på en allvarlig relationsstörning och/eller störd självuppfattning.

### **asyl**

uppehållstillstånd för person med flyktingstatus.

### **atypiska jobb**

oregelbundna jobb utan anställningstrygghet och sociala rättigheter, oftast de enda jobb om lågutbildade kvinnor kan få i de flesta EU-länder.

### **dimension**

storhet, mått.

### **EMU**

den ekonomiska och monetära union som trädde ikraft den 1 januari 1999. I princip alla EU:s medlemsländer, utom Sverige, Storbritannien och Danmark har låst sina växelkurser och den gemensamma centralbanken har tagit över penningpolitiken vilket betyder att kapitalet stärker sin makt och möjligheterna för medlemsländerna att föra en självständig ekonomisk politik upphör. Inga andra EU-organ, nationella parlament eller regeringar kan påverka centralbanken agerande.

### **feminism**

den riktning som politiserar kön och ser kvinnors underordning som systematisk. Denna underordning har sin grund i en könsbestämd maktstruktur, patriarkatet.

### **feodalism**

ett hierarkiskt uppbyggt jordbrukssamhälle, där jorden brukades av mer eller mindre livegna bönder under en feodalherre och honom underställda vasaller i t.ex. Europa under Medeltiden; inom historiematerialismen det

produktionssätt som föregick kapitalismen i Europa fram till 1700- och 1800-talet; i allmän bemärkelse ett föråldrat och djupt orättvist hierarkiskt samhällssystem.

### **formella hinder**

lagliga eller juridiska hinder.

### **gender**

det engelska ordet för genus, som inom antropologi, filosofi och språkvetenskap brukar översättas med socialt kön, att skilja från engelskans sex som betecknar biologiskt kön. Inom den internationella kvinnovetenskapliga forskningen används gender, i Sverige genus för att beskriva hur kön skapas.

### **generell välfärd**

ett välfärdssystem som omfattar alla medborgare och betalas enligt principen skatt efter bärkraft.

### **genuskontrakt**

en term i genussystemteorin som beskriver hur "genusordningen", dvs det som skapar mäns överordning och kvinnors underordning, gestaltar sig i tid och rum.

### **hbt**

en förkortning för homosexuella, bisexuella och transpersoner.

### **heder och skam**

ett normsystem i feodala samhällen, som bygger på att mannens heder är beroende av kvinnans kyskheter. En man som inte kan kontrollera sin kvinnas sexualitet anses omanlig och föraktas av omgivningen. Våldtas kvinnan är det han som berövas sin heder, inte hon. Den politiska våldtäkten och våldtäkten som strategi i krig har sitt ursprung i feodalsamhällets "hedersvåldtäkt":



### **hierarkisk**

ett hierarkiskt system bygger på systematisk över- och underordning. Hierarki kommer från grekiskan och betyder ungefär "heligt styre".

### **interagerande**

samspelande, samverkande.

### **intersektionalitet**

en sociologisk teori och analytiskt hjälpmedel för att studera hur olika former av diskriminerande maktordningar samverkar i ett samhälle. Den bör inte ses som en övergripande teori, utan snarare som ett analytiskt hjälpmedel eller begrepp, som inte strävar efter att rangordna identitetskonstruktioner utan efter att synliggöra hur olika maktordningar är sammanflätade på olika nivåer.

### **jämställdhetslagen**

är en arbetsmarknadslag som har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet (jämställdhet i arbetslivet). Lagen siktar till att förbättra främst kvinnornas villkor i arbetslivet.

### **konvention**

internationell överenskommelse som sluts med FN:s medverkan, ofta i samband med en särskild konferens eller i Generalförsamlingen. När konventionen antagits blir den öppen för ratificering, vilket betyder att länder kan skriva under den och den börjar gälla. FN-konventionerna har stor betydelse för utvecklandet av folkrätten.

### **korporativ**

som bygger på grupper med gemenskap i yrke och dylikt.

### **könsarbetsdelning**

enligt marxistiska och socialistiska feminister det instrument som upprätthåller kvinnors och mäns olika ställning i samhället. Kvinnor arbetar i den privata reproduktiva sfären (familjen) medan männen arbetar i den samhällsleliga produktionen. Jämför arbetsdelning enligt marxismen som ses som en av kapitalets strävan att höja arbets produktivitet i strävan att öka profiten.

### **könskvotering**

ett sätt att uppnå jämnare könsfördelning, till exempel vid intagning till studier eller vid nomineringar och val till förtroendeuppdrag. Jämn representation mellan könen råder vid 40-60 procents representation av vardera könet. Det ska inte förväxlas med positiv särbehandling, som tillämpas i arbetslivet när en arbetsgivare vid nyrekrytering låter anställningen gå till underrepresenterat kön vid lika eller likvärdiga meriter eller till en sökande av underrepresenterat kön med tillräcklig kompetens för den sökta tjänsten.

### **könsmaksordningen**

en struktur där manligt kön är överordnat kvinnligt kön.

### **könsuppdelad arbetsmarknad**

en arbetsmarknad där kvinnorna ansvarar för samma slags arbete som de tidigare gjorde oavlönat i hemmet, medan männen fortsätter att svara för det produktiva arbetet.

### **materiell bas**

konkret grund, verklig förutsättning (den allmänna betydelsen)

ett begrepp inom den marxistiska historiematerialism, den materiella basen är det man ser som den bärande drivkraften i de olika samhällsstadierna, en arena för huvudkonflikten. t.ex. är produktionen den materiella basen i kapitalismen där kampen mellan arbete och kapital utspelas om makten över produktionsresultatet. Mots-

varande menar vi finns inom patriarkatet där reproduktionen är den materiella basen.

### **mervärde**

det värde som skapas genom att arbetskraften, som under kapitalismen är en vara bland alla andra, skapar ett värde som är större än dess egna värde.

### **patriarkat**

familje- eller samhällssystem där den politiska och ekonomiska makten, både inom hushållet och i den offentliga sfären, innehas av äldre män och där följaktligen varken kvinnor eller yngre män deltar i beslutsfattandet; allmänt samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män.

### **produktivkrafter**

de krafter som människorna har till sitt förfogande för att utvinna råvaror och producera förnödenheter, dvs det mänskliga arbetet, råvaror, verktyg och maskiner.

### **produktionssätt**

samspelet mellan produktivkrafterna och produktionsförhållandena.

### **queerteori**

en teori som har sina rötter i amerikansk gayaktivism, fransk poststrukturalism, feministisk forskning och lesbisk feminism. Teorin har använts både i identitetsskapande sammanhang såväl som ett analytiskt redskap inom queerforskningen. Queerteori kan också användas dekonstruerande, som en upplösare av identitetsbegrepp, för att upplösa definitioner satta av andra än dem som de används om.

### **reproduktion**

förökning, fortplantning, barnafödande (biologisk betydelse) den sociala verksamhet där människor föder och fostrar nya generationer (sociologisk betydelse)



# DINA EGNA ANTECKNINGAR

---





